

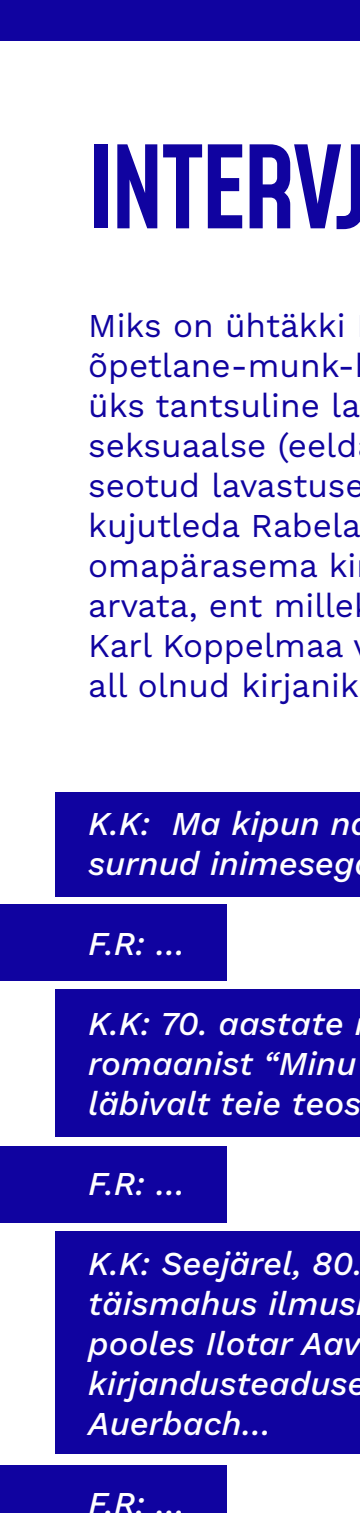

Sveta Grigorjeva

GARGANTUA

Tantsu-splätter klassika ainetel

- AUTOR ja LAVASTAJA **Sveta Grigorjeva**
- DRAMATURG **Kerli Ever**
- LAVAKUNSTNIK **Mara Kirchberg (Saksamaa)**
- KOSTÜÜMIKUNSTNIK **Lisette Sivard**
- VALGUSKUNSTNIK **Rommi Ruttas**
- HELILOOJA **Martin Kirsiste**
- FOTOGRAAF **Anastasia Suv**
- LAVAL **Sveta Grigorjeva**
Tanel Saar
Hanna Maria Saar
Johhan Rosenberg
Arolin Rauda
Sirelyn Räikk

Esietendus 18. märtsil Sakala 3 Teatrimaja suures saalis

NB! Lavastuses kasutatakse suures koguses võltsverd, jämedat kõnepruuki, vilkuvat valgust ja valju heli. Teater ei soovi lavastust alla 16-aastastele.

INTERVJUU FRANÇOIS RABELAIS'GA

Miks on ühtäkki Eestis piisavalt oluline üks renessanssiaegne prantslasest õpetlane-munk-kirjanik, et tõukuda tema kirjandusteosest ja luua selle põhjal üks tantsuline lavastus? Ja mis enam – selle valge (eeldatavasti) heteroseksuaalse (eeldatavasti) mehe aastasadu tagasi kirja pandud loominguga seotud lavastuse toob VAT Teatris lavale Sveta Grigorjeva! Muidugi on võimalik kujutleda Rabelais' teoste ja temast kirjutatu põhjal, mida see üks kõige omapärasema kirjaniku- ja satiirikuhäälga oma ajastu inimese võiks toimuvast arvata, ent milleks kulutada kujutusvõimet, kui saame seda temalt ise küsida? Karl Koppelmaa võitis enda peale selle vastutuse ja tegi ligi 500 aastat mulla all olnud kirjanikuga intervjuu!

K.K: Ma kipun naerma, kui ma olen närvis. Ma pole kunagi teinud intervjuud surnud inimesega.

F.R: ...

K.K: 70. aastate noortele Eestis olete tuttav Gerald Durrell autobiograafilisest romaanist "Minu pere ja muud loomad". Seal on tegelane Larry, kes tsiteerib läbivalt teie teoseid. See raamat ilmus 400 aastat pärast teie surma...

F.R: ...

K.K: Seejärel, 80. aastatel, tõlkis katkendeid "Gargantua" ja "Pantagruel" riburuaad 90. aastate teises pooles Ilotar Aavisto tõlkes. Maailma "teggijaist" on teie loominguga kirjandusteose kontekstis tegelenud 20. sajandil Mihhail Bahtin ja Erich Auerbach...

F.R: ...

K.K: Kuhu ma tahan sellega jõuda on see, et kuidas olla aktuaalne ligi viissada aastat pärast oma surma? Kas asja võti on teie arvates humoor? Või satiir? Või hoopis grotesk? Või on see humanism? Või on võimu suhtes naeruväärstav hoiak ajatu ja universaalne?

F.R: ...

K.K: See asi ei liigu niimoodi mitte kuskile. Igatahes, ma palusin tehisarul teha teie teostest kokkuvõte. Lubage naerda. Mitte midagi ei saanud aru. Ehk selgitate ise?

M.B: ...

K.K: Vabandage, aga kes teie üldse selline olete?

M.B: ...

K.K: Aa! Vabandust. Tundsin ära. Teie olete filosoof Mihhail Bahtin. Teie surmast on möödunud kõigest 50 aastat. Mul on teile hiid uudiseid eelmise aastatuhande lõpust, algusest paraku enamasti halbu. Autoriteetid, mida teie naeruväärstasite, on surnud ja nende režim lagunenud, ent nende asemele on tulnud uued.

M.B: ...

K.K: Ma eeldan, et teie siinoleku põhjus on ehk see, et antud lavastuse kontekstis on teie käsitus veelgi olulisem, kui Rabelais' algupärand. Kas mul on õigus?

M.B: ...

K.K: Ma vaatan, ehk ma leiän midagi...

*Märkimisväärselt on tegemist esimese Rabelais' antud intervjuuga.

Trupiga ühiselt loodud indeks lavastuse "Gargantua" ettevalmistamiseks

KATKEID MIHHAİL BAHTINI TEOSTEST

„FRANÇOIS RABELAIS' LOOMING JA KESKAJA NING RENESSANSI RAHVAKULTUUR“

Ilmunud väljaandes Vikarkaar 2006, nr 1-2, lk 151-168, tõlkinud Kajar Pruul

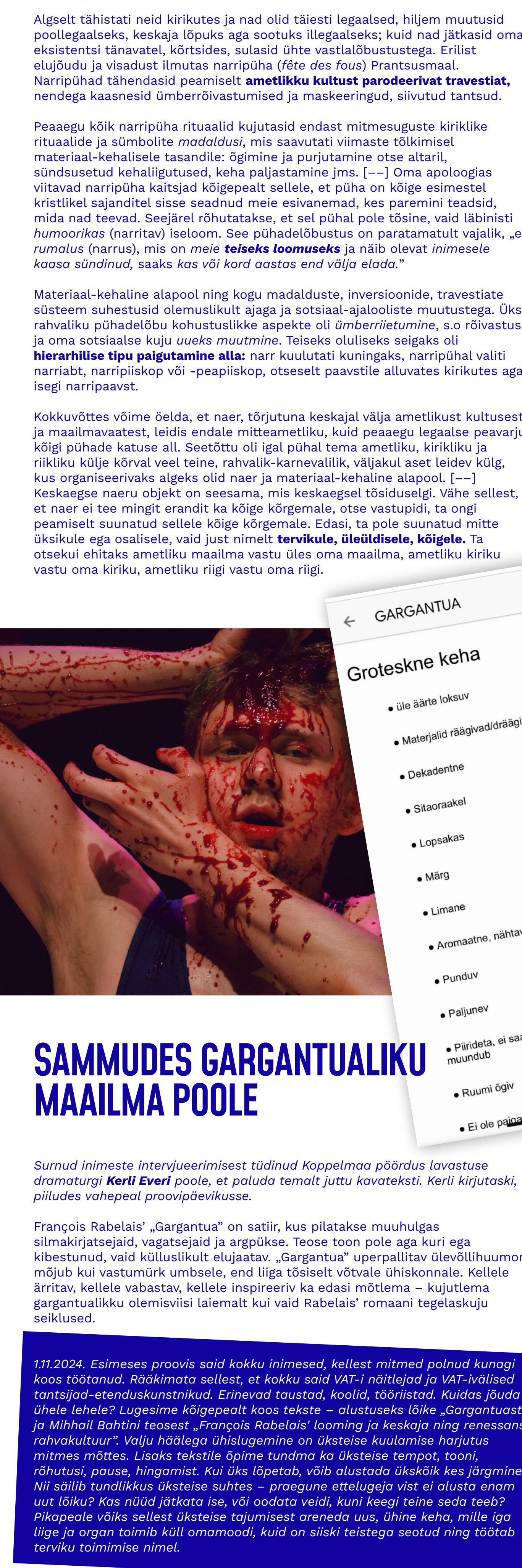
Renessansi suhtumist naeru võib esialgselt ja ligikaudselt iseloomustada nii: naerul on teie maailmakaemuslik tähendus, ta on üks olulisemaid töö vorme maailmast sureviku, ajaloost, inimesest; see on eriline universaalne vaatepunkt maailmale, kust nähakse maailma teistviisi, kuid mitte vähem (või-olla isegi rohkem) olemuslikust küljest, ta on üks võimaldajaid tõsidus; seepärast on naer suures (ja universaalselt probleem püstitavas) kirjanduses niisama labatud kui tõsiduski; teatavad väga olulised maailma tahud on ligipäätavad üksnes naerule.

Keskaeg, mis ei võimaldanud naerule ligipääsu mitte ühesegi ametlikku elu-ega ideoloogialdonda, pakkus talle see-ees harkurõõmsed vabaduse- ja karistamatuseprivileege ning väljaspool turuplatsil, pühade ajal, rekreatiivses pekirjanduses. Ja keskaegne naer suutis neid privileege ulatuslikult ja sügavuti ära kasutada.

Ning nii vallandus **renessansiajastul** naer oma kõige radikaalsemas, universaalsemas, nii-öelda kõige maailmahõlmavas ja ühtaegu kõige lõbusamas vormis vaid kord ajalooos kõigest viiekümneks-kuuekümneks aastaks (eri maades eri ajaks) rahvakultuuri sügavustest ühes rahvaleeltega ("vulgaarse" keelt) suurde kirjandusse ja kõrgedoloojasse, et mängida tähtsat rolli rääkides maailmikirjanduste loomisel nagu Boccaccio "Dekameron", **Rabelais' romaani**, Cervantese romaani, Shakespeare'i draamad ja komöödiad jm.

Rabelais' isikus liitused keskaegse naeri sõna ja naeru (kogu isikust ilmestavas vormis, demokraatliku kleeriku travesteeriv ja kõikeparodeeriv uljus, laadamustkunstniku kõne ja žest humanistliku õpetatusega, meditsiiniteaduse ja arstipraktikaga, poliitilise kogemusega [–]). Niisuguses uudes kombinatsioonis pidi keskaegne naer sel oma uuel arengustemel oluliselt muutuma. Ta samahästi kui stiihiline üldrahvalikkus, radikalism, valiselt kummutuslikkus ja materiaalsus omandasid kunstilise mõtestatuse ja shiipära. Teisisõnu, renessanslikul arengustemel sai keskaegsest naerust ajastu uue, vaba ja kriitilise **ajaloolise** teadvuse väljendus.

Keskaja **ametlikule kultuurile** oli iseloomulik **ühekülgselt tõsine** toon. Niisuguse ideoloogja üheskülgse ja jäisel tarretunud tõsiduse tingis juba keskaegse erakordja isü – aскетism, sünged providentsialism, keskendumine sellistele kategooriatele nagu patt, selle lastus, kannatus –, samuti tema poolt sanktsioneeritava feodaalkorra iseloom, millele olid omased äärmuslikud rõhumis- ja hirmutamismvormid. Tõsidusest sai tõe, headuse ja üldse kõige olemusliku, ahendusliku ja tähtsa ainuvõimalik väljendusvorm. Hirm, hardus, alandlikkus jms – sellised olid selle tõsiduse alatoonid ja varjundid. Kuid see ametliku kirikuideoloogia erakordselt ühekülgselt tõsidus kõigi kaasa vajaduse legaliseerida lõbu, naeru ja nalja **väljaspool ametlikku** ja kanoniseeritud kultust, tava ja elukorda, kust nad välja olid sõjutanud.

Nii sünnivad keskaegse kultuuri **kanooniliste vormide kõrvale** puhtanisti naerule orienteeritud paralleelvormid. Lõbu ja naeru algmeid leiudib ka kirikukultuse enese vormides, mis olid päranduseks saanud antiigist, läbi imunud ida mõelduse ja mõjustatud ka mõnedest kohalikest paganlikest tavanditest (peamiselt viljakusrituustest). Neid võib avastada liturgias, matuse-, ristimis- ja pulmarituaalis ning paljudes muudes religioossetes rituaalides. Kuid need naeru algmed on siin sümboliseeritud, alla surutud ja armutatud. See-ees tuleb anda neile voli kirikulihedades ja pühade seotud argielus, lubada isegi kultusega paralleelset **läbinisti naerutavate** vormide ja rituaalide olemasolu. Selle näiteks on eeskätt **labinisti naerutavate** vormide ja rituaalide olemasolu.

Algselt tähistati neid kirikutes ja nad olid täiesti legaalsed, hiljem muutusid poollegaalseteks, keskaja lõpuks aga sootuks illegaalseteks; kuid nad jätkasid oma eksistentsi tänavatel, kirksides, nalpsid üldse läbimõeldustega. Erilist elujõudu ja visadust ilmutas sarlipüha (fête des fous) Prantsusmaal. Narripühade tähendusid **ametlikku kultust parodeerivad travestid**, nendega kaansesid ümberriivastumist ja maskeerimist, siivutud tantsud.

Peaegu kõik narripüha rituaalid kujutasid endast mitmesuguste kiriklike rituaalide ja sümbolite **madaldu**, mis saavutati viimase tõlkimisel materiaal-kehalisele tasandile: õgimine ja purjutamine otse altari, sündsusetud kehaliigutused, keha paljastamine jms. [–] Oma apoloogias viitavad narripüha kaitsjad kõigepealt sellele, et püha on kõige esimestel kriitilisel sarrjandil teie seadnud meie iseenemad, kes saame teie teadsid, mida nad teevad. Seejärel rõhutatakse, et sel pühal pole tõsine, vaid läbinisti **humoorikas** (narriv) iseloom. See pühadelõustus on paratamatult vajalik, „et rumalus (sarrus), mis on meie **teiseks loomuseks** ja näib olevat inimesele kaasa kannunud, saaks kas või teie aastas end välja ära.“

Materiaal-kehaline alapool ning kogu madalduste, inversioonide, travestiate süsteem suhestusid olemuslikult ajaga ja sotsiaal-ajalooliste muutustega. Üks rahvaliku pühadelõbu kohustuslike aspekte oli **alustuseks õigmine**, s.o rõivastuse ja oma sotsiaalse kuju **uueks muutmine**. Teiseks olemuslike seisgaks oli **hierarhilise tipu paigutamine alla**: narr kuulutati kuningaks, narripühalt valiti nariarhiid, narripiiskop või –peapiiskop, otseselt paavstile alluvates kirikutes aga isegi nariapaavst.

Kokkuvõttes võime öelda, et naer, tõrjutuna keskajal välja ametlikust kultusest ja maailmavaatest, leidis endale mitteametliku, kuid peaegu legaalse peavarju kõigi pühade katuse all. Seetõttu oli igal põhjal naer ametliku, kirikliku ja riikliku külje kõrvale veel teine, rahvalik-kaarnevalilik, väljakul aset leidev külg, kus organiseerivaks algeks olid naer ja tema soovide kuulamine. Kui üks Thélème'i kloostrid elanikest soovis minna aasale meelt lahutama, siis tegid seda kõik. Kui aga keegi teine soovis hiljem teha muud, siis minid jällegi tema tahtega kaasa. Vabandus tähendab seega samavõrra üksteisega arvestamist kui isiklikku heaolu.

17.02.2025. **Proovisaali** on jõudnud kostüümikunstnik Lisette Sivardi lihavad kehalaendused. Etendajad kinnitavad punktina libahü ümber kere ja harjuvad uue kehakogemusega. Kuidas muudavad liikumist ja kehahoidu lopsakad reied, matsakas vats, gigantlikud õlad, vahelikkud kõbed? Kuidas seljast või peast punguv mõhk? Mida kogukam, mügarikum, kobrutavam ihu, seda vaimustavam! Gargantuaalik maailm ei vaja dieete, et olla õhem ja pisem, ei mingild iluprotseduure, et olla saledam ja siledam! Ei, võtta mõnuga ruumi, olla veelgi imelikum ja vabam!

Gargantuaal on palju. Ta on suur ja lihav, võib lausa Pariisi Jumalaema kiriku endale istumise alla sättida, aga erinevalt teiste hiiglastelõude koletestist või sõjameest ei peitu Gargantua loos domineerimisihha. Gargantua rüüüb hoopis hüva meelikest, katab end uhkete ja edevate rõivastega, viskab nalja ja peab lugu kamraadlusest – naudib elu ja soovib, et seda teeks ka inimesed tema ümber. Sest nagu hüüb neilme piduliku peirkrite ja pudelite kõlina keskel: "Teie mõnuta joob, selle peale ei tasu veini rääkita!"

07.03.2025 Tavaliselt meeldib mulle kirjutada lava taga. Johnhan Rosenberg, et kui keha on läbbakil, siis on ka mõte läbbakil. Aga vat Gargantuaast kirjutamisega on teistmoodi. Justkui ei sobiks see viksilt lava taga istumine. Sõna tahab volata mõnusalat pigutades, läpakaas kõhut hingimise rütmis tõusmas ja langemas. Kõnsub Gargantua vaimu esile avades mega-suurusese paki krõpse. Oigem oleks muidugi kallata isegi mitte Gargantua vaimus. Aga mingi mõnusa hedonismi vaib peab minu ja teksti ümber heljuma. Hea pidu ei peagi kõigi jaoks sama asja tähendama. Topin suu krõpse täis ja naudin soolakat ja rasvata raginat oma hammaste all.

See tekst on pealtnäha sündinud üksinduses, sest ainult mina neid sõnu klaviatuuril ju trükkisin. Ehkki mu selja taga on Sveta, kellelt pärineb lavastuse idee ja kellega koos kirjutamise lavastuse tekstid – välja arvatud selle ühe, mille autor on Rabelais ise. Küll te ära tunnete. Nii et ka vana hea François seisab mu selja taga. Siin seisavad ka Martin Kirsiste, Johhan Rosenberg, Arolin Rauda, Hanna Maria Saar, Tanel Saar ja Sirelyn Räikk, kellega gargantuaaliku maailma ehitanud oleme. Ja Mara Kirchberg, Rommi Ruttas, Lisette Sivard, Mihhail Bahtin, Monique Wittig ning paljud teised, kelle ideade, loomingu ja olemisviisiga kasvi kaude dialoogis olles seda teksti kirjutati. Alati teistest, mitte kunagi üksi.

Kavalehe koostas: **Karl Koppelmaa**
Kavalehe kujundas: **Joseep Maripuu**
Fotod: **Anastasia Suv**

VAT Teater

teatrijuht: **Tiina Rebane**
kunstiline juht: **Aare Tolikka**
näitlejad: **Margo Teder, Tanel Saar, Meelis Põderoos, Karolin Jürise**
dramaturg: **Karl Koppelmaa**
müügi- ja reklaamijuht: **Eva Naruskberg**
korraldus- ja kommunikatsioonijuht: **Rasmus Järvesaar**
kirjandustegevustajuht: **Piret Soosaar-Maiberg**
lavastusata juht: **Grete Rahi**
tehnikajuht: **Sander Põllu**
tehnikud: **Terje Kagovere ja Martin Koldits**
lavameister-bussijuht: **Raul Õitpuu**

Sakala 3 Teatrimaja
www.vatteater.ee
+372 5064169
vat@vatteater.ee
Leia meid Facebookist, Instagramist ja tiktokist!
Puudutavat Teatrit!

